

**T.C
MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI**

ÇOCUK GELİŞİMİ VE EĞİTİMİ

ÇOCUK HAKLARI VE ÇOCUK DOSTU ORTAMLAR

Ankara, 2015

- Bu modül, mesleki ve teknik eğitim okul / kurumlarında uygulanan Çerçeve Öğretim Programlarında yer alan yeterlikleri kazandırmaya yönelik olarak öğrencilere rehberlik etmek amacıyla hazırlanmış bireysel öğrenme materyalidir.
- Millî Eğitim Bakanlığınca ücretsiz olarak verilmiştir.
- **PARA İLE SATILMAZ.**

İÇİNDEKİLER

AÇIKLAMALAR	ii
GİRİŞ	1
ÖĞRENME FAALİYETİ-1	3
1. ÇOCUK HAKLARI	3
1.1. Tanımı	3
1.2. Tarihçe.....	3
1.3. Çocuk Hakları Sözleşmesi.....	5
1.4. Temel Çocuk Hakları	8
1.5. Çocuk Hakları İhlalleri.....	11
UYGULAMA FAALİYETİ.....	13
ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME.....	14
ÖĞRENME FAALİYETİ-2.....	15
2.ÇOCUK HAKLARINA UYGUN ORTAM HAZIRLAMA.....	15
2.1. Çocuk Haklarına Uygun / Çocuk Dostu Ortamlar	15
2.2. Çocuk Haklarına Uygun / Çocuk Dostu Ortamların Amacı.....	16
2.3. Çocuk Haklarına Uygun / Çocuk Dostu Ortamların Temel Özellikleri ve Yararları ..	16
2.4. Çocuk Haklarına Uygun / Çocuk Dostu Ortamların Oluşturulması Gereken Yerler ve Yapılması Gerekenler	19
UYGULAMA FAALİYETİ.....	21
ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME.....	22
ÖĞRENME FAALİYETİ-3.....	23
3. ÇOCUK İHMALLERİ VE İSTİSMARI.....	23
3.1. Çocuk İhmalleri	23
3.1.1. Tıbbi İhmal	23
3.1.2. Fiziksel İhmal	23
3.1.3. Duygusal İhmal	24
3.1.4. Eğitimsel İhmal	25
3.1.5. İhmalin Sonuçları	25
3.1.6. İhmalden Korunma.....	25
3.2. Çocuk İstismarı	26
3.2.1. Çocuk İstismarının Türleri	27
3.2.2. Çocuk İstismarını Önleme.....	33
3.3. Çocuk İhmal Ve İstismarı Durumunda Başvurulacak Kurumlar	34
3.3.1. İhmal ve İstismar ile İlgili Yasal Düzenlemeler	34
UYGULAMA FAALİYETİ.....	36
ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME.....	37
MODÜL DEĞERLENDİRME	38
CEVAP ANAHTARLARI	39
KAYNAKÇA	40

AÇIKLAMALAR

ALAN	Çocuk Gelişimi ve Eğitimi
DAL / MESLEK	Alan Ortak
MODÜLÜN ADI	Çocuk Hakları ve Çocuk Dostu Ortamlar
SÜRE	40/22
MODÜLÜN AMACI	Uygun ortam sağlandığında çocuk hakları ve çocuk dostu ortamlarını bileceksiniz.
MODÜLÜN ÖĞRENME KAZANIMLARI	<ol style="list-style-type: none"> 1. Çocuk haklarını açıklayabileceksiniz. 2. Çocuk haklarına uygun ortamlar hazırlamayı öğreneceksiniz. 3. Çocuk ihmal ve istismarını açıklayabileceksiniz.
EĞİTİM ÖĞRETİM ORTAMLARI VE DONANIMLARI	Ortam: Özel eğitim kurumları, özel ve kamu kurum ve kuruluşları, sivil toplum örgütleri, belediyeler Donanım: Kaynak kitaplar, bilgisayar, projeksiyon, fotoğraflar, afiş, broşür, dergiler, uyarıcı pano, tepegöz, asetat, CD, VCD, televizyon, bilgisayar donanımları
ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME	Modül içinde yer alan her öğrenme faaliyetinden sonra verilen ölçme araçları ile kendinizi değerlendireceksiniz.

GİRİŞ

Sevgili Öğrenci,

Beslenme, nefes alma, barınma ve korunma insanın en temel yaşam gerçeğidir. Yaşama hakkı yalnız yetişkinlerin, kadın yada erkeklerin değil, çocukların da hakkıdır. Çocuk Hakları Sözleşmesi ile çocuk hakları maddeler hâlinde belirtilmiş ve birçok ülke tarafından imza altına alınmıştır. Birleşmiş Milletler üyesi olan ülkemiz de bu sözleşmeye imza atan ülkeler arasındadır.

Çocuklar ülkelerin geleceğidir. Onların en iyi şekilde yaşamaları, eğitim almaları, barınmaları ve korunmaları devletlerin en önemli görevidir. Devletimiz bu bağlamda komisyonlar oluşturmuş, yasalar çıkarmış, kamu kurum ve kuruluşları görevlendirmiştir. Halkın bilgilendirilmesi, kimsesiz çocukların korunması, bakımı ve sağlığı yine devletin görevlerindedir. Bireyler olarak bizlerin de üzerinde sorumluluk vardır. Yapılan araştırmalar birçok ülkede çocuk haklarının yok sayıldığını, çocuklara kötü davranıldığını ve çocukların kullanıldıklarını göstermektedir. Çocukları tanımak, ilgi ve ihtiyaçları karşılamak ilgili kurum ve kuruluşlarla iletişime geçmek gerekmektedir. Bu modülde öğrendiğiniz bilgiler doğrultusunda uygulama esnasında öğretmenlere yardımcı olacaksınız.

ÖĞRENME FAALİYETİ-1

ÖĞRENME KAZANIMI

Öğrenme faaliyetinde kazandırılacak bilgi ve beceriler doğrultusunda çocuk haklarına yönelik etkinlik planı hazırlayabileceksiniz.

ARAŞTIRMA

- Çocuk Hakları Bildirgesi'ni okuyunuz.
- Çocuk haklarına yönelik ulusal çalışmaları araştırınız.
- Çocuk haklarına yönelik uluslararası çalışmaları araştırınız.
- Yaptığınız çalışmaları sınıfta arkadaşlarınızla paylaşınız.

1. ÇOCUK HAKLARI

1.1. Tanımı

Çocuk hakları, kanunen veya ahlaki olarak dünya üzerindeki tüm çocukların doğuştan sahip olduğu eğitim, sağlık, yaşama, barınma; fiziksel, psikolojik veya cinsel sömürüye karşı korunma gibi haklarının hepsini birden tanımlamakta kullanılan evrensel kavramdır.

1.2. Tarihçe

Yirminci yüzyılın başlarında çocukların erişkinlerden farklı haklara sahip olduğu, dolayısıyla da bu hakların ayrıca tanınması gerektiği konusunda değişik ülkelerde farklı hareketler ortaya çıkmaya başlamıştır. Ruseğitimci Janusz Korczak, 1919 yılında yayımlanan *Bir Çocuğu Nasıl Sevmeli* adlı kitabında çocuk haklarından söz etmiştir. 1917 yılında Proletkult örgütünün Moskova şubesi bir Çocuk Hakları Bildirgesi üretti. Ancak çocuk haklarını savunma konusunda ilk etkili girişim 1923 yılında Eglantyne Jebb tarafından taslağı hazırlanan ve 1924 yılında Milletler Cemiyeti tarafından kabul edilen Cenevre Çocuk Hakları Bildirisi'dir. Bu bildirge Birleşmiş Milletler tarafından kuruluşunda kabul edilmiş, 20 Kasım 1959 tarihinde Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Bildirisi olarak güncellenmiş ve 20 Kasım 1989 tarihinde daha geniş olan Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme ile değiştirilmiştir. Bu sözleşme, BM üyesi ülkelerin ikisi hariç tamamı yani 193 ülke tarafından kabul edilmiştir. Amerika Birleşik Devletleri ve Somali hariç birçok ülke tarafından onaylanan insan hakları belgesidir. Birleşmiş Milletler' in 1940'larda kuruluşundan bu yana çocuk hakları hareketi dünya üzerinde her zaman ilgi görmüştür. 20 Kasım günü Evrensel Çocuk Günü veya Çocuk Hakları Günü olarak kabul edilmiştir.

Bunun dışında çeşitli ülkelerde farklı günlerde çocuk günü kutlanmaktadır. Türkiye'de 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı ilk olarak Nisan 1929'da kutlanmaya başlandı ve bu tarihte örgütlenen 4 bin çocuk ilk kez TBMM'den haklarını talep etti. İlk olarak 1924'te çocukların korunmasına yönelik çalışma yürürlüğe girmiştir.

Resim 1.1: Çocuk Hakları Günü

1.3. Çocuk Hakları Sözleşmesi

1- Her birey on sekiz yaşına kadar çocuk olarak kabul edilir. Her çocuk vazgeçilmez haklara sahiptir.

2- Çocuk Hakları, bütün çocuklar içindir. Doğum yerleri, konuştukları dil ne olursa olsun fark etmez. Büyüklerinin inançları ya da görüşleri nedeniyle hiçbir çocuğa ayırım yapılmaz.

3- Çocuklarla ilgili bütün yasa ve uygulamaları oluşturanlar, önce çocukların yararını düşünmek zorundadır. Devlet, çocukların koruma ve bakımını üstlenenlerin sorumluluklarını yerine getirmeleri için önlemleri alır ve onların sorumluluklarını yerine getirip getirmediğine bakar.

4- ÇHS'de yazılı olan hakların uygulanması için gereken her türlü çabanın gösterilmesi gerekir. Devlet çocukların bu haklardan yararlanmasını sağlar.

5- Devlet, hakların uygulanması konusunda çaba gösterirken başta anne baba olmak üzere çocuktan sorumlu olan kişilerin haklarına karşı saygılı olur.

6- Yaşamak, her çocuğun temel hakkıdır ve herkesin ilk görevi çocukların yaşamını korumaktır.

7- Her çocuğun bir isme ve vatandaşlığa sahip olma hakkı vardır. Devlet, çocuk doğduğunda bu ismi kaydeder ve çocuğa bir kimlik verir.

8- Çocuklara verilen isim, vatandaşlık hakkı ve aile bağları korunmalıdır. Tüm bunlar zorla değiştirilemez ve alınmaz, değiştirilmek istenir ya da çocuğun elinden bu haklar alınırsa devlet bu duruma karşı çıkmalıdır.

9- Her çocuğun ailesiyle birlikte yaşama hakkı vardır. Anne baba çocuğa bakamıyorsa çocuk bu durumdan zarar görmesin diye ona başka bir bakım sağlanmalıdır. Bu durumda da her çocuğun, anne ve babasıyla düzenli olarak görüşebilme hakkı vardır.

10- Anne babası ayrı ülkelerde yaşayan çocukların aileleriyle birlikte olabilmeleri için devletler kolaylık gösterir.

11- Anne ve babalarının izni olmadan hiçbir çocuk başka bir ülkeye götürülemez. Çocukları bu şekilde başka yerlere götüren kişilere karşı mücadele edilmesi gerekir.

12- Her çocuk, görüşlerini serbestçe ifade etme, kendisini ilgilendiren her konuda görüşlerinin dikkate alınmasını isteme hakkına sahiptir. Herkesin çocukları dinleme, onların fikirlerini öğrenme ve onlara saygı gösterme sorumluluğu vardır.

13- Her çocuğun duygu ve düşüncelerini istediği şekilde açıklama hakkı vardır. Çocukların da başka kişilerin zarar görmemesi için gerekeni yapmaları gerekir.

14- Her çocuğun, kendi düşüncesini geliştirme ve istediği dini seçme hakkı vardır. Bu konularda çocukları büyüten yetişkinlerin de onlara yol gösterme hakkı ve sorumluluğu vardır.

15- Çocukların arkadaşlarıyla barış içinde toplanabilme, dernek kurabilme ya da derneklere üye olma hakkı vardır.

16- Hiç kimse çocukların onurunu kıramaz, onları küçük düşüremez, özel hayatına karışamaz. Çocukların bu hakkı yasalarla korunur.

17- Devlet, kitle iletişim araçlarının çocuğun gelişimi açısından önemini kabul eder. Çocuğun bunlarla çeşitli bilgi ve belgelere ulaşmasını sağlar, kendi kültürü ve dili bakımından bu araçlarla alabileceği gereksinimleri karşılar. Ayrıca kitle iletişim araçlarının verebileceği her türlü zarardan çocukları korur.

18- Çocukların yetişmesinden ve gelişmesinden sorumlu olan büyükler, bu sorumluluklarını en iyi biçimde yerine getirirler.

19- Hiç kimse, çocuklara karşı olan sorumluluklarını onlara zarar verecek şekilde kullanamaz. Devlet çocukların hiçbir zarara uğramaması için her türlü önlemi almakla yükümlüdür.

20- Her çocuğun ailesinden yoksun kaldığında ya da aile ortamı onun için uygun olmadığından devletten özel koruma ve yardım alma hakkı vardır. Anne babasıyla birlikte yaşayamayacak çocuklar için özenli bir araştırmayla iyi aileler bulunur.

21–22- Yaşadığı ülkenin dışında bir başka ülkeye gitmek zorunda kalan her çocuğun, gittiği ülke tarafından korunma hakkı vardır.

23- Engelli çocukların özel olarak korunma ve saygı görme hakkı vardır. Devlet engelli çocukların bakımını, eğitimini sağlayacak kurumları oluşturma sorumluluğuna sahiptir. Engelli çocukların ailelerine her türlü yardım yapılır.

24- Her çocuğun sağlık hizmetinden yararlanma hakkı vardır. Hastalıklardan korunması devletin ve toplumun güvencesi altında olup çocukların beslenmesine, aşılmasına, çevrenin temizliğine ve diğer sağlık koşullarına dikkat edilir. Hastalanan çocuklar tedavi edilir.

25- Çocuk haklarına uygun olarak kreşler, çocuk yuvaları, yurtlar, okullar, çocuk hastaneleri oluşturulur, bunlar düzenli olarak kontrol edilir.

26–27- Her çocuğun gelişme hakkı ve sağlığı güvence altında olmalıdır. Bu konuda çocukların daha iyi bir yaşam sürdürmeleri için gerektiğinde yardım edilir.

28- Her çocuk eğitimi tam yapabilmek için desteklenir ve korunur. İlköğretim parasız ve hiçbir ayırım gözetmeksizin tüm çocuklar için hak ve zorunludur.

29–30- Çocuklara verilen eğitim onların gelişimlerini en fazla ölçüde sağlayacak düzeyde olmalıdır. Eğitim, çocukların hoşgörüsünü, kendi kültürüne ve farklı kültürlerle saygısını, ayrımcılığa karşıtlığını, doğaya saygısını arttıracak biçimde düzenlenir. Çocuğun kendi kültürü, bulunduğu ülkedekinden farklıysa gelişim ve eğitim hakkının her aşamasında buna gereken özen gösterilir.

31- Çocukların boş zamanlarını değerlendirebilmeleri, kendilerini geliştirebilmeleri için oyun bahçeleri, çocuk kulüpleri, kütüphaneler, spor ve kültür merkezleri açılmalıdır. Her çocuğun bu tür etkinliklere katılma hakkı vardır.

32- Çocukların okula gitme, oyun oynama hakkı vardır. Onlar yetişkinler gibi çalıştırılmazlar. Çalışmak zorunda kalırlarsa yapacakları iş onların sağlığı ve eğitimleri için sorun oluşturmamalıdır.

33- Bütün çocuklar her türlü zararlı maddelere karşı korunur. Bu tür maddeleri üretilen çocuklara veren kişiler cezalandırılır.

34- Çocukları bedensel ve ruhsal yönden örselenecek hiçbir yaklaşıma izin verilemez.

35- Devlet, çocukları korumakla yükümlüdür. Çocukları kaçıran onları satan, onları çalıştırmak isteyen kişilerle mücadele etme sorumluluğuna sahiptir.

36- Hiçbir kişi kendi çıkarları için çocukları kullanamaz. Devlet böyle bir duruma karşı her çocuğu korur.

37- Çocuklar hiçbir şekilde insanlık dışı yöntemlerle ya da aşağılanarak cezalandırılmaz. Bir çocuk suça itilmişse ona uygulanacak ceza yaşına ve gelişimine uygun, onun eğitimini engellemeyecek şekilde olmalıdır.

38- Her çocuğun barış ortamında yaşama ve savaşımlardan korunma hakkı vardır. Çocukların askere alınmaması gerekir. Devlet, çocukları silahlı çatışmalardan ve sonuçlarından korumakla sorumludur.

39- Çocuklar çeşitli nedenlerle zarar görmüşlerse onların iyileştirilmeleri için çalışmalar yapılır, bir daha aynı şekilde zarar görmemeleri için önlemler alınır.

40- Yasalarla sorunu olan çocuklar bu durumdan tek başlarına sorumlu değildir. Çocuklar farkında olarak kimseye zarar vermez. Suça itilen çocuklar, yetişkinler gibi cezalandırılmaz ve özel yasalarla yeniden topluma kazandırılırlar.

41- Bir devletin yasaları burada belirtilen hükümlerden daha iyiye bunlar hiçbir şekilde değiştirilemez.

42- Devlet, ÇHS'nin herkes tarafından öğrenilmesini sağlar.

43- ÇHS'nin uygulanmasını değerlendirmek üzere Çocuk Hakları Komitesi kurulmuştur.

44- Devlet ve o ülkede yaşayan insanlar, Çocuk Hakları Komitesi'ne çocuk haklarıyla ilgili durum hakkında bilgileri vermekle sorumludur.

45-İlgili kuruluşlar Çocuk Hakları Komitesi'nin çalışmalarına kolaylık ve yardım sağlar.

NOT: Çocuk Hakları Sözleşmesi 54 maddeden oluşmaktadır. Sözleşmenin bundan sonra 54'e kadar devam eden maddeleri, sözleşmenin devletler tarafından nasıl imzalanacağı, onaylanacağı ve yürütüleceği ile ilgilidir.

Resim 1.2: Çocukların evrenselliği

ETKİNLİK

Sınıfı gruplara bölünüz. Çocuk hakları sözleşmesinin birkaç maddesini alarak büyük resim kâğıdına renkli kalemlerle yazınız. Oluşturduğunuz panoyu sınıf ilan panosuna asınız.

1.4. Temel Çocuk Hakları

➤ Sağlıklı Yaşam Hakkı

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Bildirgesi'nin çok sayıda maddesi çocukların sağlıklı bir yaşam sürdürmelerini desteklemektedir. Sözleşme'nin 6. maddesine göre her çocuk esas olarak yaşama hakkına sahiptir. 24. madde gereğince her çocuk ulaşılabilir en yüksek sağlık standartlarından yararlanabilmelidir, gerekli tedavi ve iyileştirme hizmetlerinden faydalanabilmelidir. İhmal edilen, terk edilen, istismara uğrayan ya da işkenceye tâbi tutulan çocukların iyileştirilmesi ve yeniden topluma kazandırmasından devletler sorumludur.

Resim 1.3: Yaşama hakkı

➤ Eğitim Hakkı

Eğitim hakkı, çocukların en önemli haklarından biridir. UNİCEF'in 1999 tarihli raporunda da belirttiği gibi okuma-yazma bilmeme çok ciddi sorunlara neden olmaktadır. Anne ve çocuk ölümlerinin önde gelen etkenlerinden biri, annenin eğitim düzeyinin düşüklüğü veya okuma-yazma bilmemesidir. Kız çocuklarının okullaşma oranındaki 10 puanlık bir artış sonunda bebek ölüm hızı binde 4,1 azalmaktadır. Bu hâlde çocuğun en temel hakkı olan yaşama hakkı ile eğitim hakkı arasında yakın bir ilişki bulunmaktadır. Yaşama hakkının yanı sıra çocuğun bedensel, zihinsel, duygusal, sosyal ve ahlak gelişimi için eğitime gereksinimi vardır. İnsanın doğuştan getirdiği yeteneklerini geliştiren en önemli araç eğitimidir. Eğitimsizlik sonucu ortaya çıkan sorunlar şunlardır:

- İnsanlar üretken biçimde çalışamazlar.
- Sağlıklarına özen gösteremezler.
- Kendilerini ve ailelerini gereği gibi koruyamazlar.
- Kültürel açıdan zengin bir yaşam sürdüremezler.

Kız çocukların da gereksinimlerini karşılayacak ve kendilerine yaşam becerisi kazandıracak nitelikli eğitim görmeye hakkı vardır. Oysa tüm dünyada okula gitmeyen 6-11 yaşlarındaki 130 milyon çocuğun 73 milyonunu kız çocukları oluşturmaktadır. Kız çocukların eğitiminin önemi 1990'lar boyunca her fırsatta vurgulanmıştır.

Resim 1.4: Eğitim hakkı

➤ **Barınma-Korunma Hakkı**

En basit şekliyle çocuk koruma, her çocuğun zarar görmeme hakkının ifadesidir. Çocukların hayatta kalmak, gelişmek ve büyümek için ihtiyaçları olan başka şeyleri temin eden başka haklarını tamamlamaktadır.

Çocukları koruyamamak, ulusal kalkınmayı baltalamakta ve bireyin yetişkin hayatında çocukluğun ötesine geçen olumsuz etkiler ve bedeller getirmektedir. Çocuklar şiddet, istismar ve ihmal mağduru olmaya devam ettikçe dünya çocuklara karşı sorumluluklarını yerine getirmede başarısız olacaktır. Binyıl Kalkınma Hedeflerinin bulunduğu Binyıl Gündemi gibi belgelerde, Çocuk Hakları Sözleşmesi kapsamındaki devlet taahhütlerinde belirtilen kalkınma hedeflerine de ulaşamamış sayılacaktır.

Çocukların bütün insan haklarının keyfini çıkarması gerekmektedir, dolayısıyla uluslararası ve bölgesel düzeylerdeki tüm insan hakları mekanizmaları onlara koruma sağlamalıdır. Bu hem BM organları hem de bölgesel (Afrika İnsan Hakları Komisyonu gibi) insan hakları kurumları için geçerlidir. Aynı şey, Anayasa Mahkemeleri gibi insan haklarını korumak üzere geliştirilmiş mekanizmaların çocukların korunma hakkını güvenceye aldığı ulusal düzey için de geçerlidir.

Devletler, temel kuralların yasalara dâhil edilmesini, özellikle ilgili profesyonel kurum ve organlarca daha kapsamlı ve ayrıntılı ilkelerin kabul edilmesini, uygulanmasını ve izlenmesini sağlayabilir.

Çocuk koruması için temel bir uluslararası mekanizma, Çocuk Hakları Komitesi'dir. Komitenin temel işlevi, sözleşmeye taraf devletlerin düzenli olarak sunmakla görevli olduğu raporları incelemektir. Raporlarda, sözleşmede kabul edilen, koruma gibi hakları uygulamaya geçirmeye yarayan, devletin kabul ettiği yasa ve diğer tedbirlerle ilgili bilgilerin ve bu hakların kullanılmasına ilişkin ilerlemelerin yer alması beklenmektedir.

Çocuk Hakları Sözleşmesi kapsamında devletlerin bütün çocukları koruma yükümlülükleri bulunmaktadır ve bunu yapamadıkları takdirde hesap verme yükümlülükleri vardır. Ancak yasal standartlarla uygulama arasında hâlen büyük bir açık vardır. Bu alan, gazetecilerin uygulamaya ilişkin sorular sorarak müdahale edebileceği bir alandır.

Çocuk korumanın temel amacı, çocukları koruma görevi olan herkesin bu görevi tanımlarını ve yerine getirebilmelerini sağlamaktır. Aynı şekilde, gazeteciler çocukları korumakla görevli kişiler hakkında sorular sormalıdır. Yeterince eğitim almışlar mı? Güvenlik kontrolleri yapılmış mı?

Etik ve yasal zorunluluklar dikkate alındığında çocuk koruma toplumun her kademesinde her görevde bulunan herkesin işidir. Devlet; hâkimler, polis, öğretmenler, doktorlar, sosyal çalışmacılar, sağlık çalışanları, ebeveynler ve medya için görevler yaratmaktadır. Bu görevler, ülkenin kabul ettiği yasal standartlara yansıtılabilir. Ayrıca bir devletin seçimlerine, kaynak tahsisatına da yansıtılabilir. Giderek artan bir şekilde düzenleyici kurallara ve medya kuruluşlarının rehber ilkelerine yansıtılmaktadır.

Resim 1.5: Barınma hakkı

➤ **Şikâyet Hakkı**

İsveç, Finlandiya ve Ukrayna başta olmak üzere pek çok ülke, çocuk haklarını korumaya yönelik şikâyet mercileri oluşturmuştur. Çocuk hakları ihlallerinin değerlendirilmesine yönelik ilk şikâyet merkezi, 1981 yılında Barneombudet adı altında Norveç'te kuruldu. Başlıca görevleri arasında tehlike altında olan çocukların güvenliğini sağlamak, çocukların toplum içinde söz sahibi olmalarını teşvik etmek ve eğitim, sağlık, kültür gibi konuları esas alarak çocukların içinde yetiştikleri koşulları denetlemek olan ombudsmanlar, bu merkezde çalışmakta ve yasalar çerçevesinde bağımsız ve tarafsız olarak hareket etmektedir. Ukrayna, dünyada çocukları bu merkeze atayan ilk ülkedir. 2005 yılı sonlarında göreve başlayan IvanCherevko ve Julia Kruk, bu ülkede hizmet veren ilk çocuk hakları ombudsmanları olmuştur.

➤ **Diğer Temel Çocuk Hakları**

Sözleşmeye göre her çocuğun temel yaşam hakkının yanında nüfus kütüğüne kaydolma, isim, vatandaşlık ve mümkün olduğu ölçüde anne-babasını bilme ve onlar tarafından bakılma hakkı vardır. Buna paralel olarak taraf devletlerin çocuğun kimliği,abiiyeti, isim ve aile bağları dâhil olmak üzere her türlü koruma hakkına saygı gösterme ve bu konularda yasa dışı müdahalelerde bulunmama yükümlülüğü bulunur.

1.5. Çocuk Hakları İhlalleri

➤ Çocuk İşçiliği

Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Bildirisi'nin 9. maddesi, çocukların her türlü istismar, ihmal ve sömürüye karşı korunmasını ve hiçbir şekilde ticaret konusu olmamasını beyan etmektedir. Ayrıca çocukların uygun bir asgari yaştan önce çalıştırılmamasını, sağlığını ve eğitimini tehlikeye sokacak fiziksel, zihinsel ve ahlaki gelişmesini engelleyecek bir işe girmeye zorlanmamasını gerektirmektedir.

Uluslararası Çalışma Örgütü'nün verilerine göre dünya genelinde 200 milyondan fazla çocuk işçi bulunuyor. Bu ülkelerin başında Hindistan bulunuyor. Çocuk işçiler için en tehlikeli sektörler arasında tarım, inşaat ve madencilik yer alıyor. Uluslararası Çalışma Örgütü, yaşları 5 ila 14 olan 132 milyon çocuğun tarım sektöründe çalışmaya zorlandığına ve bu nedenle eğitim ve sağlık olanaklarından yoksun kaldığına dikkat çekiyor. Ayrıca çocukların mafya ve çetelerin elinde zorla gasp ve yankesicilik suçlarına yönlendirilmesi, duygusal istismarı göz önünde bulundurarak dilencilige teşvik ettirilmeleri verilecek örneklerden bazılarıdır.

Resim 1.6: Çocuk işçiliği

➤ Çocukların Yaşama Hakkının İhlali

2003'ten bu yana çocukken işledikleri suçlar nedeniyle Çin, İran ve ABD'de altı kişi idam edildi. Pakistan, Filipinler ve Sudan'da da çocuk suçlular infazı bekliyor. İran'da hâlen çocuk idamları sürmektedir. Uluslararası Af Örgütü yetkilileri, "Bir dizi insan hakları ihlalden kurtulan kaçırılmış kadınlar ve kız çocuklar, kaçakçıların ellerinde ikinci bir dizi ihlale maruz kalmaktalar. Bundan da kurtulmayı başarsalar bile bu kez de çoğu zaman üçüncü bir dizi ihlale maruz kalmaktalar." açıklamasını yapmışlardır.

Savaş, milyonlarca çocuk için gündelik hayatın bir parçasıdır. Bazıları başka bir yaşam tarzı tanımamış bazılarının dünyası da savaşların ortaya çıkışıyla alt üst olmuştur. Bu etkilerin sonucunda sayısız çocuk ölmüş, birçoğu da sakat veya öksüz kalmıştır. Birçokları aç kalmış veya açlıktan ölmüştür. Milyonlarcası sevdiklerinden ayrılarak mülteci yada yerinden yurdundan edilmiş olarak yollara dökülmeye zorlanmıştır. Çoğu çocuk şiddet, korku ve zorluk dolu ortamda **travma** içinde yaşamaktadır.

Binlerce çocuk, cinayetlerde rol oynamaktadır. Eğitim hakkından yoksun kalan çocukların topluma genel olumsuz etkisinin yanı sıra suça eğilimli bireyler olma oranı yüksektir. Çoğu güvenlik güçleri ve silahlı muhalif güçler tarafından işe alınmış, diğerleri ise başka seçenekleri olmadığını düşündüklerinden gönüllü olmuşlardır. Deneyimsiz, korkusuz oluşları ve özellikle zor görevlerde kullanılmaları dolayısıyla çocuk askerler arasındaki ölü ve yaralı oranı çok yüksektir. Kuzey Afrika ülkelerinde açlık, salgın hastalıklar ve susuzluk nedeniyle ölenlerin başında çocuklar gelmektedir.

UNICEF'in hazırladığı bir rapora göre çocuk ölümleri yapılan çalışmalar sonu can kayıpları giderek azalmaktadır. Buna göre dünyada 5 yaşından küçük ölen çocukların sayısı 2006'da yılda 10 milyon barajının altına inerek 9,7 milyona düştü. Rapora göre Fas, Vietnam ve Dominik Cumhuriyeti'nde 5 yaşından küçük çocukların ölüm oranının 1/3'ün üzerinde, Madagaskar'da yüzde 41, Sao Tome ve Principe Demokratik Cumhuriyeti'nde yüzde 48 azaldı. Bütün bu gelişmelere rağmen Orta ve Batı Afrika'da çocuk ölümlerinin en fazla görüldüğü bölgeler olmaya devam etmektedir. **BM** Nüfus Fonu'na göre Afrika kıtasında 5 yaşın altındaki her 1000 çocuktan 155'inin öldüğü belirtilirken bu çocukların büyük çoğunluğu kızamık, tetanos ve çocuk felci gibi aşısı olan hastalıklar yüzünden ölüyor.

Türkiye'de bazı kültürel anlayışların benimsediği töre kavramlarından ötürü çocuklar töre kurbanı olmaktadır. Ayrıca ailelerin çocukları arasında kız-erkek ayrımı yapması, çocuk hakları ihlallerine verilebilecek örneklerden birisidir. Kız çocukların okutulmaması, onların başlık parası adı verilen ücret karşılığında evlendirilmesi, çocuk hakları ihlallerine çarpıcı bir örnektir.

➤ Çocuk Askerler

Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu'nun belirlediği verilere göre 2006 yılı içinde yaklaşık 250 bin çocuk silahlı çatışmalara sokuldu ya da bu amaçla silahlı gruplara dâhil edildi. Çocukların asker olarak savaş alanlarında kullanılması Uluslararası Ceza Mahkemesi tarafından savaş suçu olarak tanımlanıyor. Buna rağmen Burma, Burundi, Fildişi Sahili, Demokratik Kongo Cumhuriyeti, Somali, Sudan, Çad, Filipinler, Kolombiya, Nepal, Sri Lanka, Uganda, Afganistan, Angola, Gine-Bissau, Liberya, Mozambik, Ruanda ve Sierra Leone gibi ülkelerde çocuklar asker olarak kullanılmaya devam ediyor.

Hamburg Üniversitesi'nin gerçekleştirdiği bir araştırmaya göre çocuklar dövülen, vurulan ve tecavüze uğrayan insanların şiddet sahnelerine tanık olup savaşıma ve adam öldürmeye teşvik ediliyor. Bu araştırmada yer alan 169 çocuk ve gencin yaklaşık üçte birinin travma sonrasında gelen stres bozukluğu ile yaşadıkları tespit edildi.

ETKİNLİK

Çocuk hakları ihlallerini araştırınız. Araştırmalarınızı rapor hâline getirerek sınıf arkadaşlarınızla paylaşınız.

UYGULAMA FAALİYETİ

Çocuk ihlalleri ile ilgili sunum hazırlayınız.

İşlem Basamakları	Öneriler
➤ Çocuk hakları evrensel bildirgesini okuyunuz.	➤ Bildirgeyi dikkatlice okuyunuz.
➤ Araştırma konusuna uygun afiş örneklerini inceleyiniz.	➤ Araştırmanızda kaynaklardan ve internetten yararlanabilirsiniz.
➤ Afiş için gerekli materyalleri hazırlayınız.	➤ Uygun materyaller seçmeye özen gösteriniz.
➤ Afiş hazırlayınız.	➤ Afiş hazırlarken temiz ve estetik görünmesi konusunda özenli davranınız.
➤ Hazırlanan afişi uygun yere asınız.	➤ Tüm bölüm öğrencilerinin görebileceği bir yere asınız.

ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

Aşağıdaki cümlelerin başında boş bırakılan parantezlere, cümlelerde verilen bilgiler doğru ise D, yanlış ise Y yazınız.

1. ( ) Oyun, çocukların doğuştan sahip olduğu temel haklardan biridir.
2. ( ) Cenevre Çocuk Hakları Bildirisi 1924 yılında Milletler Cemiyeti tarafından kabul edilmiştir.
3. ( ) 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı ilk kez 1920 yılında kutlanmaya başlandı.
4. ( ) Çocuk Hakları Sözleşmesi 54 maddeden oluşmaktadır.
5. ( ) UNİCEF, 1999 yılında yayınladığı raporda eğitim hakkının önemini vurgulamıştır.
6. ( ) Çocuk ölümleri UNİCEF raporlarına göre giderek artmaktadır.
7. ( ) Devlet azınlık çocuklarının haklarını korumak zorunda değildir.
8. ( ) Çocuk hak ihlallerinden biri de çocukların asker olmalarıdır.
9. ( ) Uluslararası Çalışma Örgütü, dünya genelinde fazlaca çocuk işçinin çalıştırılmadığını bildirir.
10. ( ) Çocuklar şikâyet etme hakkına sahiptir.

DEĞERLENDİRME

Cevaplarınızı cevap anahtarıyla karşılaştırınız. Yanlış cevap verdiğiniz ya da cevap verirken tereddüt ettiğiniz sorularla ilgili konuları faaliyete geri dönerek tekrarlayınız. Cevaplarınızın tümü doğru ise bir sonraki öğrenme faaliyetine geçiniz.

ÖĞRENME FAALİYETİ-2

ÖĞRENME KAZANIMI

Öğrenme faaliyetinde kazandırılacak bilgi ve beceriler doğrultusunda çocuk haklarına uygun çocuk dostu ortamlar hazırlayabileceksiniz.

ARAŞTIRMA

- Çocuk haklarına uygun / çocuk dostu ortamları araştırınız.
- Araştırma sonuçlarınızı sınıfta arkadaşlarınızla paylaşınız.

2.ÇOCUK HAKLARINA UYGUN ORTAM HAZIRLAMA

2.1. Çocuk Haklarına Uygun / Çocuk Dostu Ortamlar

“BM Çocuk Hakları Sözleşmesi” çocukların yaşatılması, korunması ve gelişiminin sağlanmasında öncelikle çocuğun ailesini, daha sonra yakın çevresi ile birlikte toplumu ve devleti sorumlu tutmaktadır. Çocukların sağlıklı yetişmeleri için buldukları her yerde çağdaş anlayışla yaklaşan ortamlar yaratılmalıdır.

Dolayısıyla “Çocuk Dostu Öğrenme Ortamları” öğrenmenin sadece okulda değil, çocuğun bulunduğu tüm ortamlarda desteklenmesini sağlayacak düzenlemeleri içerir. Bu anlayışla eğitim ve öğrenme süreçlerinin doğumdan başlayan ve aile içinde, mahallede, oyun alanlarında, okulda ve yaşamın her alanında gerçekleştiğini dikkate alarak aileyi ve toplumu da işin içine katmak gerekir.

Bu yaklaşım geliştikçe çocukların doğup büyüdüğü bütün ortamlar yaşama, gelişme, korunma ve katılım haklarını güvence altına alan “çocuk dostu ortamlar” hâline gelecektir.

"Çocuk dostu alan"lar okullar, hastaneler, çocuklara hizmet götüren kurumlar çocuğun gelişimine, sağlığına, eğitimine, katkıda bulunurken kişiliğinin güvende olmasına çalışmalı, çocuğa sevgi ve saygı ile yaklaşmayı bilmelidir. "Çocuk dostu" yaklaşım ile çocuklar sevgi ve ilgi dolu bir ortamda kendilerini geliştirebilir, haklarından yararlanırken görevlerinin de varlığını anlayarak sorumlu yetişkinliğe doğru ilerler.

2.2. Çocuk Haklarına Uygun / Çocuk Dostu Ortamların Amacı

Çocuk Dostu Ortamlar (ÇDO) acil durumlarda çocukların ihtiyaçlarını karşılamak için bir ilk müdahale yöntemi olarak uygulanmakla birlikte zarar görmüş topluluklarla çalışırken bir başlangıç etkinliği olarak da uygulanmaktadır. ÇDO'lar çok çabuk kurulabilmekte ve çocukların korunma, ruhsal sağlık, yaygın eğitim gibi haklarının hayata geçirilmesini sağlamaktadır. ÇDO'lar genel olarak acil durumlarda çocukların bakımı ve korunmasına katkıda bulunan geçici destek ortamlarıdır. Ancak bunlar aynı zamanda dezavantajlı çocuklara toparlanma ve uzun vadeli destek dönemi arasında bir geçiş yapısı görevini üstlenmektedir. ÇDO'lar farklı kurumlarca farklı şekillerde adlandırılmalarına rağmen (güvenli alanlar, çocuk merkezli alanlar, çocuk koruma alanları ya da çocuklar için acil durum alanları) yapılan müdahalelerin hepsi çocuklar ve gençler için var olan aynı yardım türleridir.

Özetle; ÇDO'ların amacı, güvenli, çocuk dostu ve ilham verici bir ortamda organize edilmiş, yapılandırılmış faaliyetler aracılığıyla çocukların ve gençlerin direnç ve refahına katkıda bulunmaktır. ÇDO'ların en başta gelen katılımcıları ve yararlanıcıları çocuklardır (18 yaşın altındaki bireyler), ancak bazı durumlarda ÇDO'lar 18 yaşın üstündeki gençleri de kapsamakta ve faydalandırmaktadır.

Özel hedefler;

- Toplumları, dezavantajlı çocuklar da dâhil olmak üzere tüm çocukların korunması ve refahı amacı etrafında harekete geçirmek,
- Çocukların oyun oynayabilmeleri, ilgili becerileri edinebilmeleri ve sosyal destek alabilmeleri için fırsatlar sunmak,
- Tüm çocuklara kendi haklarının farkına varmaları için sektörler arası bir destek sunmaktır.

2.3. Çocuk Haklarına Uygun / Çocuk Dostu Ortamların Temel Özellikleri ve Yararları

Son yıllarda pek çok alan ve konuya ilişkin tanımlanan ve tartışılan kavramlardan biri “çocuk dostu” kavramıdır. Çocuk dostu okullar, kentler, restoranlar, yemek tarifleri vb. gibi pek çok alanda çocuk dostu olmanın koşulları tanımlanmaktadır.

Çocuk dostu çevre ve mekânlar, çocuklara güvenliklerini gözeterek onların gelişimsel özelliklerine ve ihtiyaçlarına uygun olarak hazırlanmıştır.

UNICEF çocuk dostu kentleri ya da yerel yönetimleri çocuk haklarını uygulamaya adanmış kentler olarak tanımlamaktadır. Çocuk dostu kentlerde çocukların sesleri ve düşüncelerine önem verilir.

➤ **Çocuk Dostu Mekânlarda Çocukların Hakları**

- Mekânla ilgili kararlara çocukların katılması
- Mekânla ilgili kararlara çocukların görüşlerini ifade etmesi
- Aile, toplum ve sosyal yaşama katılması
- Sağlık ve eğitim gibi temel hizmetleri alması
- Güvenilir ve uygun sağlık hizmetlerine alması
- İstismar, şiddet ve tacizden korunması
- Kendi kendilerine güvenli bir şekilde sokakta yürüyebilmesi
- Arkadaşlarıyla buluşması ve oyun oynaması
- Bitkilerin ve hayvanların yaşayabileceği yeşil alanlar olması
- Çevre kirliliği olmayan alanlarda yaşaması
- Sosyal ve kültürel etkinliklere katılması
- Herhangi bir etnik köken, din, cinsiyet, engel, gelir gözetilmeksizin hizmetlere eşit koşullarda ulaşması

➤ **Çocuk Dostu Okul Ortamındaki Koşullar**

Çocuk dostu okul;

- Çocukların düşüncelerini ve ihtiyaçlarını karşılayan,
- Barışçı, cinsiyetler arası eşitliği destekleyen, farklı sınıf, sosyal çevre ve inançlardan gelen çocukları kabul eden,
- Çocukların katılımını sağlayacak fırsatları sunan,
- Özel gereksinimli çocuklarda da dâhil olmak üzere herkes için ulaşılabilen,
- İstismar ve şiddetten uzak güvenli ve korunaklı,
- Çocukların kendi öğrenmelerinin sorumluluklarını almalarını destekleyen,
- Sağlıklı yaşam biçimlerini ve becerilerini destekleyen,
- Tüm bunların yanında çocukların öğrenmelerini sağlayan bir ortamdır.

➤ **Çocuk Dostu Okullarda Çalışan Öğretmenler**

Çocuk dostu okullardaki öğretmenler;

- Çocukların bireysel farklılıklarını gözeterek, çocukların aktif katılımını sağlayan,
- Çocuk merkezli bir eğitim uygulayan,
- Çocukların istenen öğrenme çıktılarına ulaşmaları için becerileri destekleyen,
- Çocukların haklarını anlayan ve uygulayan,
- Eğitime ilişkin aile ve toplumun diğer kesimleri ile iletişim hâlinde olabilen,

- Çocukların anlayabildiği bir dilde aktif öğrenmelerini destekleyen,
- Cinsiyet ayrımı gözetmeyen materyaller, etkinlikler, öğrenme kaynakları oluşturabilen,
- Okulun sorumluluklarına uygun olacak şekilde esnek programı olan,
- Programdaki kilit noktalarda öğrenmeye ilişkin uygun yönergeler veren,
- Okulu çocukların çalışacakları ve yaşayacakları bir biçimde kuran,
- Öncelikli olarak çocukların öğrenmesi için eğitim sistemi kuran bireyler olmalıdır.

➤ **Dünya Sağlık Örgütü Çocuk Dostu Sağlık Hizmetlerine İlişkin Standartlar**

- Çocuklar ancak onların sağlığı içinse hastanelerde ya da benzeri kurumlarda tutulmalıdır.
- Hastane ya da sağlık merkezi tedavi ve güvenlik noktasında ulaşılabilecek yüksek standartları sağlamalıdır.
- Ortam güvenli, emniyetli ve temiz olmalıdır.
- Çocuk ve aile merkezli bir bakım ebeveynlerle işbirliği içinde sağlanmalıdır.
- Personel çocuklarla çalışabilmek için uygun ve tecrübeli olmalıdır. Çocukların bakımını üstlenen kişiler/ebeveynler çocuklarıyla kalabilmeli ve onları destekleyebilmelidir.
- Çocuklar ve aileleri aldıkları hizmete ilişkin olarak bilgilendirilmelidir.
- Yaşlarına bakılmaksızın çocuklara yaşlarına, gelişimsel ihtiyaçlarına uygun olarak yaklaşılmalı ve hakları ve saygınlıkları gözetilmelidir.
- Hastane ya da sağlık merkezi çocukların fiziksel ve psikolojik ihtiyaçlarının değerlendirilmesi ve kontrol edilmesi için disiplinler arası çalışan bir ekibe sahip olmalıdır.
- Çocuklar hastanede ya da bir sağlık kuruluşunda iken öğrenebilmeli ve oynayabilmelidir.
- Sağlık kuruluşundaki personel çocuk istismarına dair ipuçlarına ilişkin eğitilmiş ve duyarlı olmalıdır. Çocukları bu tür durumlarda korumak için uygulanacak prosedür belirlenmelidir.
- Hamile bir kadın ya da çocuk hastaneye başvurduğunda aşılama, eğitim, gelişimsel değerlendirme konusunda hizmetlere ulaşabilmelidir.
- Hastane ya da sağlık kuruluşu emzirme ya da beslenme konusunda rehber olmalıdır.

Resimler 2. 1: Çocuk dostu ortamlar

Yukarıda ifade edilen tüm bilgiler çocuk haklarına uygun çocuk dostu ortamların temel özellikleri ve yararlarını içermektedir.

2.4. Çocuk Haklarına Uygun / Çocuk Dostu Ortamların Oluşturulması Gereken Yerler ve Yapılması Gerekenler

YAPINIZ	YAPMAYINIZ
ÇDO'yu uygulayan diğer kuruluşlarla koordineli olunuz (özellikle koruma, psiko-sosyal, eğitim ve diğer ilgili koordinasyon gruplarında).	Diğer kuruluşlarla ve de hükümetle işbirliği yapmaksızın tek başınıza ÇDO'lar kurmayınız.
Yaygın eğitimi, korumayı ve psiko-sosyal destekleri içeren bütünlük bir yaklaşım benimseyiniz.	ÇDO'ları yalnızca eğlence ve psiko-sosyal destek için kullanmayınız çünkü koruma ve eğitim konularına da dikkat edilmesi gerekmektedir.
Toplulukları, aileleri, kız ve erkek çocuklarını tüm karar alma süreçlerine dâhil ederek her aşamada ÇDO'yu sahiplenmelerini teşvik ediniz.	ÇDO'ları birer hizmet gibi kurmayınız ve topluluğa yararlanıcılar gibi davranmayınız.
Topluluk grupları, aileler, kültürel şarkılar ile gençlik liderleri ve çocukların destek için başvurduğu kadınları gibi doğal yardımcılar şeklindeki mevcut kaynaklar üzerine inşa ediniz. Başlangıçta ekipler her gün birkaç saatliğine çocuk gruplarıyla ilgilenmek için toplulukları ziyarete gidebilirler.	Yalnızca zarar gören grup dışından personel ve animatörler işe almayın ya da sadece dışarıdan ithal edilmiş materyal ve etkinlikleri kullanmayınız.
ÇDO'ları kız çocukları ve engelli çocuklar gibi dışlanan çocuklar için erişilebilir yerler yapınız ve onların farklı ihtiyaçları ve kapasitelerine uygun etkinliklerle onları da dâhil ediniz.	ÇDO'nun tüm çocuklara açık olmasının erişilebilir ve içerici olması anlamına geldiğini düşünmeyiniz.

Tüm personel ve animatörlerin davranış kurallarını anladığından ve onlara uyduğundan emin olunuz.	ÇDO çalışanlarına anlamadıkları ya da umursamadıkları bir kural kâğıdı imzalatmayınız.
ÇDO'ları fiziki, kültürel ve devinimsel açılardan uygun bir biçimde, küçük grupların aynı anda farklı etkinliklerle meşgul olabileceği kadar geniş bir alan sunacak şekilde tasarlayınız.	
Özel sorunları olan çocukları dinleyiniz ve destekçi olunuz, uzman desteğine ihtiyaç duyan çocuklar için gerekli sevkleri yapınız.	Çocukları çektikleri sıkıntılar hakkında konuşmaya ya da onları anlatan resimler çizmeye zorlamayınız.
Faaliyetlerin zamanlamasının ve yapılışının kız ve erkek çocukları ile aile bireylerinin günlük rutinleriyle uyumlu olmasını sağlayınız.	Kız ve erkek çocukları ile topluluk mensuplarının görüşlerini dikkatlice almadan faaliyet türleri ve zamanlarına karar vermeyiniz.
Farklı yaş gruplarındaki (4-7, 8-12, 13-18) kız ve erkek çocukları için ayrı ÇDO oturumları ve faaliyetleri düzenleyiniz.	Yalnızca 4-10 yaş grubu ya da yalnızca erkek çocukları için ÇDO'lar düzenlemeyiniz.
ÇDO'da gerekli ekipmanların olmasını sağlayınız. Mümkün olduğunca yerli ve çevre dostu materyaller tercih ediniz.	Fabrikasyon oyuncaklara aşırı şekilde odaklanmayınız ya da ekipmanların bakım ve yenilemelerini ihmal etmeyiniz.
ÇDO'lara katılan çocuk sayısını belli bir zamanda kontrol edilebilecek bir sayıda tutunuz.	ÇDO'nun destek ve ilham vermesini engelleyecek kadar çok çocuğun aynı anda katılmasını teşvik etmeyiniz ya da buna izin vermeyiniz.
Mevcut değerlendirme verilerini kullanınız, koordine ihtiyaç değerlendirmelerinde ÇDO'lar üzerine sorular ekleyiniz ve mümkünse ÇDO'ları kurmadan önce ihtiyaç olup olmadığını, güvenli olup olmadığını ve bağlama uygun olup olmadığını belirleyecek hummalı bir değerlendirme yapınız.	Tüm ÇDO'ların her bağlama uygun müdahaleler olduğunu varsaymayınız.
Acil durumdan etkilenen ulusal ve yerel ÇDO çalışanları için psiko-sosyal destek sağlayınız.	Tüm ulusal ve yerel çalışanların ya da çocukların danışmaya ya da terapiye ihtiyacı olduğunu varsaymayınız. Yalnızca nüfusun küçük bir kısmını oluşturan, ciddi hasar görmüş insanların böyle uzman akıl sağlığı hizmetlerine ihtiyacı vardır.
ÇDO'ları izleyip değerlendiriniz, tecrübelerden öğrenmek ve program kalitesini yükseltmek için bilgileri kullanınız.	Değerlendirmeyi göz ardı etmeyiniz ya da sadece başışçıları mutlu etmek için değerlendirme yapmayınız.
Toplulukla beraber bir çıkış ya da dönüşüm stratejisi belirleyiniz.	ÇDO'ları son vermeksizin devam ettirmeyiniz ya da ÇDO'ların okullarla yarışmasına izin vermeyiniz.

UYGULAMA FAALİYETİ

Çocuk haklarına uygun / çocuk dostu ortamlarla ilgili pano hazırlayınız.

İşlem Basamakları	Öneriler
➤ Çocuk haklarına uygun / çocuk dostu ortamları araştırınız.	➤ Farklı kaynaklar kullanınız.
➤ Çocuk haklarına uygun / çocuk dostu ortamlarla ilgili pano yapımında kullanılacak resimler hazırlayınız.	➤ Yazı ve resimlerin birbirini desteklediğinden emin olunuz.
➤ Pano gerekli malzemeleri hazırlayınız.	➤ Malzeme seçiminde titiz davranınız.
➤ Panoyu hazırlayınız.	➤ Pano hazırlarken dikkatli ve özenli davranınız.
➤ Hazırladığınız panoyu herkesin görebileceği yere asınız.	➤ Pano hakkında arkadaşlarınızdan görüş alınız.

ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

Aşağıdaki cümlelerin başında boş bırakılan parantezlere, cümlelerde verilen bilgiler doğru ise D, yanlış ise Y yazınız.

1. ( ) “Çocuk Dostu Öğrenme Ortamları” öğrenmenin sadece okulda değil, çocuğun bulunduğu tüm ortamlarda desteklenmesini sağlayacak düzenlemeleri içerir.
2. ( ) Çocuk dostu yaklaşım ile çocuklar sevgi ve ilgi dolu bir ortamda kendilerini geliştirebilir.
3. ( ) Çocukların oyun oynayabilmeleri, ilgili becerileri edinebilmeleri ve sosyal destek alabilmeleri için fırsatlar sunmak çocuk dostu ortamların amacı arasında sayılmaz.
4. ( ) Çocuklar ancak onların sağlığı içinse hastanelerde ya da benzeri kurumlarda tutulmalıdır.
5. ( ) Çocuklar ve aileleri aldıkları hizmete ilişkin olarak bilgilendirilmemelidir.

Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan yerlere doğru sözcükleri yazınız.

6. 6. Çocuk dostu okullarda çalışan öğretmenler.....merkezli eğitim uygulayan bireyler olmalıdır.
7. Hastane ya da sağlık kuruluşu emzirme ya da beslenme konusunda .....olmalıdır.
8. Farklı yaş gruplarındaki (4-7, 8-12, 13-18) kız ve erkek çocukları için .....ÇDO oturumları ve faaliyetleri düzenleyiniz.
9. Çocuk dostu materyallerin mümkün olduğu kadar .....ve .....olmasına dikkat ediniz.
10. ÇDO'lara katılan çocuk sayısını belli bir zamanda .....edilebilecek sayıda tutulmalıdır.

DEĞERLENDİRME

Cevaplarınızı cevap anahtarıyla karşılaştırınız. Yanlış cevap verdiğiniz ya da cevap verirken tereddüt ettiğiniz sorularla ilgili konuları faaliyete geri dönerek tekrarlayınız. Cevaplarınızın tümü doğru ise bir sonraki öğrenme faaliyetine geçiniz.

ÖĞRENME FAALİYETİ-3

ÖĞRENME KAZANIMI

Öğrenme faaliyetinde kazandırılacak bilgi ve beceriler doğrultusunda çocuk ihmal ve istismarlarını kavrayabileceksiniz.

ARAŞTIRMA

- Çocuk ihmalleri konusunu araştırınız.
- Çocuk istismarı konusunu araştırınız.
- Araştırmalarınızı arkadaşlarınızla paylaşınız.

3. ÇOCUK İHMALLERİ VE İSTİSMARI

3.1. Çocuk İhmalleri

Genellikle çocuk istismarı ile birlikte anılan bir kavram olan ihmal, oldukça sık görülen ancak tanı ve tedavisinde zorluk çekilen bir durumdur. Tanım olarak ihmal, çocuğun beslenme, barınma, uygun ve temiz giydirilme, eğitim, tıbbi bakım gibi temel gereksinimlerinin karşılanmamasıdır. Ailenin ihmali çocuğun sağlığı için gerçek ya da potansiyel olarak zarar yaratabilir. Söz konusu zarar uzun ya da kısa vadeli, fiziksel ya da psikolojik olabilir. İhmali değerlendirirken çeşitli kültürel farklılıklar da göz önüne alınmalıdır.

3.1.1. Tıbbi İhmal

Hekimlerin en sık olarak dikkatini çeken ihmal türüdür. Ailenin hekimin tıbbi önerilerine uymaması ya da hastalanan çocuğu sağlık kuruluşuna geç getirmesi biçiminde görülebilir. Nedenleri arasında cehalet, ekonomik sıkıntılar, hastanın sağlık kuruluşuna ulaşımının çok zor olması, sosyal güvence olmaması, verilen tedavinin iyi anlaşılmağı olması ya da tedavinin aileye çok zor gelmiş olması gibi etmenler sayılabilir. Sorunun hangi etmeden kaynaklandığını bulmak sorunla başa çıkmak için ilk şarttır.

3.1.2. Fiziksel İhmal

Çocuğun yeterli ve dengeli beslenmemesi, temizliğinin sağlanmaması, uygun ve temiz giydirilmemesi, yetersiz bir fizik çevrede yaşaması, ev içi ve dışındaki kazalara karşı önlem alınmaması durumudur. Bu çocuklar zayıf hatta gelişme geriliktir. Seyrek yıkanmaya bağlı olarak idrar, dışkı ya da ter kokabilirler. Saçlarında bit olabilir. Ağız hijyeninin bozukluğuna bağlı olarak dişleri çürüktür, ağız kokusu vardır. Fiziksel ihmal aşağıda belirtilen şekillerde ortaya çıkabilir:

➤ **Yetersiz Beslenme**

Çocuğun büyüme hızı beklenenden azdır. Yaşa göre boy ve ağırlık yaşatlarının altına düşebilir. Ciddi ve kronik malnütrisyon beyin gelişimini de etkileyerek baş çevresinin küçük kalmasına neden olabilir. Bu gelişme geriliğini açıklayacak organik bir neden yoksa ihmal mutlaka akla gelmelidir. Değerlendirmede ailenin ekonomik durumu, eve yeterli miktarda yiyecek girip girmediği anlaşılmalı çalışılmalıdır. Yetersiz beslenmenin nedeni, eğitimsizlik ve bebeğin besin gereksinimlerini bilmeme gibi etmenler ise özellikle anneye bu konuda eğitim verilmeli ve bebek sık aralıklarla izlenmelidir. Durumu ağırsa hastaneye yatırılması uygun olur. Hekimin halledemediği sosyal sorunlar için ailenin sosyal hizmetlerden yardım alması gereklidir. İhmalin nedeni depresyon gibi psikiyatrik bir sorun da olabilir. Bu durumda aile mutlaka bir psikiyatri uzmanına yönlendirilmelidir.

➤ **Yetersiz Temizlik**

İhmale uğrayan çocuklarda sık görülen bir bulgu da çocuğun kendisinin ve giysilerinin kirli olması, çocuğun kötü kokmasıdır. Ailenin evdeki şartları değerlendirilmeli, temizlik anlayışı sorgulanmalıdır. Aileye hijyenin çocuk sağlığı için önemi anlatılmalı, yetersiz temizlikten kaynaklanabilecek hastalıklardan söz edilmelidir. Uygun olmayan giysiler, çocuğun üzerine çok büyük ya da küçük giysiler giymesi, mevsime uygun olmayan biçimde dolaşması, ihmali düşündürür. Bu çocuklar kış ortasında paltosuz, ayakkabısız ya da çok ince giysilerle dolaşabilirler. Ayakkabılar ayağını acıtacak kadar küçük olabilir. Diğer ihmal bulguları ile birlikte değerlendirilmeli ve gerekli girişimler yapılmalıdır. Yetersiz ev koşulları bu çocukların yaşadığı ev çoğu kez yıkık dökük, merdivenlerinde korkuluk olmayan, camları kırık, bakımsız, kirli, tozlu bir yerdir. Çöpler ortalıktadır, böcekler dolaşmaktadır. Ev kalabalıktır, bir odada birçok kişi yaşar. Uygun yatak olmadığı ve ev genellikle gürültülü olduğu için çocuklar yeterli uyuyamazlar. Bu bulgular ancak ev ziyareti ile anlaşılabilirdiği için sosyal hizmetlerin girişimi çok önemlidir. Kazalara karşı önlem alınmaması yukarıda söz edilen yetersiz ev koşulları kazalara da zemin hazırlar. Gözetimden uzak çocuklar, yeterli koruma önlemleri alınmamış açıktaki kablolar, ateşe, ilaç ve zehirleyici maddelere kolayca ulaşabilirler. Hekimlerin çocuklarla her karşılaşmalarında ailelere kazalardan korumak için önerilerde bulunması önleyici olabilir. Fiziksel ihmalin özel bir tipi de henüz doğmamış bebeğin ihmali. Annenin gebelikte ilaç, alkol, sigara gibi zararlı maddeler kullanması, yetersiz beslenmesi, doğum öncesi gerekli tıbbi bakımı almaması bu bebeğin anne karnındaki gelişimi kadar ilerdeki sağlığını da etkileyecektir.

3.1.3.Duygusal İhmal

Çocuğa sevgi ve ilgi gösterilmemesi özellikle ergenlik yıllarında destek ve denetimden yoksun bırakılması, eğitim gereksinimlerinin karşılanmaması gibi biçimlerde ortaya çıkabilir. Bu anne ve babalar çocuğun duygusal gereksinimlerine karşı kayıtsızdır. Çocuğu duygusal olarak reddedebilir, yok sayabilirler. Yeterli gözetim olmadığında çocuk tehlikeli kişilere ve davranışlara yönelebilir. Bu çocuklar okula gönderilmeyebilirler. Okula gidenlerin ise dersleri, okuldaki sorunları ya da başarısızlıkları ile ilgilenilmez. Önlerinde eğitime teşvik eden iyi bir örnek yoktur.

Çoğu zaman bu ihmal tipleri birbirlerinden kesin olarak ayrılamaz. Örneğin terk edilmiş bir bebek hem fiziksel hem de duygusal ihmale uğramıştır. Bu bebekler bulunamayacakları bir yere bırakılarak ölüme terk edilebilirler ama çoğu kez hastane bahçesi, cami avlusu gibi kolayca bulunup bakılabilecekleri yerlere bırakılırlar. Prematüre ya da kronik hastalığı olan bebeklerin hastaneye bırakılıp terk edilmesi de sık görülmektedir. Fiziksel ve duygusal ihmalin birlikte olduğu bir başka durum da özellikle ergenlerde görülen evden kovulmaları, evden kaçmış olanların dönünce eve alınmamalarıdır. Bu çocuklar sokağın kötülüklerine açıktır. İstismara maruz kalabilir, suça yönelebilirler.

3.1.4. Eğitimsel İhmal

Çocuğun zorunlu yaşa gelmesine rağmen okula gönderilmemesi, okula devamlılığının sağlanmaması, okula devam etmediği bilinmesine rağmen müdahalede bulunulmaması, eğitimin başarısı için gerekli ihtiyaçların karşılanmaması eğitimsel ihmal kapsamında değerlendirilir.

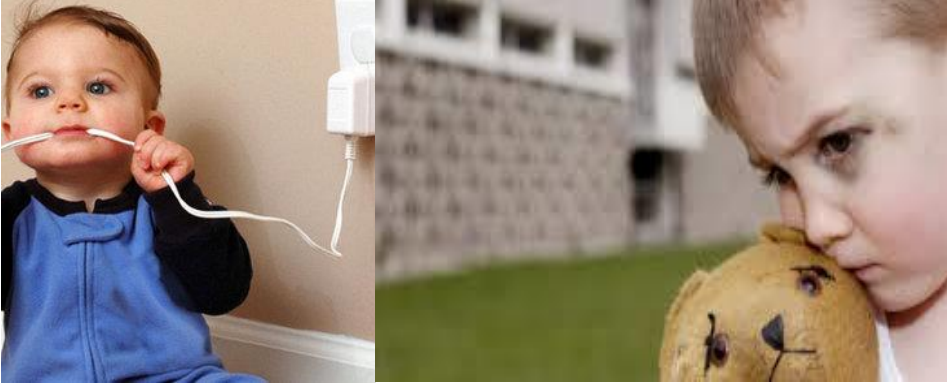
3.1.5. İhmalin Sonuçları

Ağır ihmal ölümlerle sonuçlanabilir. Ölümle sonuçlanmasa bile ihmalin etkileri çocukta çoğu kez ömür boyu sürer. Yaşamın ilk yılları çocuğun gelişiminde kritik zamanlardır. Bu dönemde ihmale uğrayan çocuğun gelişimi kalıcı olarak duraklar. Daha sonra ihmal ortadan kalksa bile çoğu kez hasar kalıcı hâle gelmiştir. Bulgular bedensel olabileceği gibi gelişimsel ve duygusal da olabilir. Bedensel bulguların başında büyüme-gelişme gerilikleri gelir. Bu çocukların büyük kısmında organik bir nedeni olmayan büyüme geriliği saptanır. Uzun dönemde bu çocukların zekâ düzeyleri geri kaldığı gibi sağlıkları da yaşam boyu etkilenir. Okul öncesi ve okul çağında zihinsel yeteneklerde duraksama, derslerde başarısızlık gibi bulgular dikkati çeker. Duygusal incinme, saldırganlık ya da depresyon biçiminde ortaya çıkabilir. Bu çocuklar yaşamdan kendilerini çekmiş, başarmayı hedeflemeyen, çocukluk neşesini kaybetmiş bireylerdir. Hareketleri yavaştır, sosyal ilişkilerde başarılı olamazlar. Öz güvenleri düşüktür, diğer insanlara karşı da güvenleri sarsılmıştır. Çoğunlukla uyumsuz ve olumsuz kişilik özellikleri gösterirler. Suça yatkınlıkları artmıştır. İhmalin önemli bir sonucu da nesiller arası geçiş gösterme özelliği olmasıdır yani ihmale uğramış bireyler, ihmal edici anne babalar olurlar ve bir kısır döngü yaratırlar.

3.1.6. İhmalden Korunma

İhmal edilen çocukların büyüdülerinde ihmal ve istismara yatkın bireyler oldukları çalışmalarla gösterilmiştir. Bu kısır döngüyü kırmak için korunma iki basamak olarak gerçekleştirilebilir. Birincil koruma ihmali hazırlayan ortamları engellemektir. Sosyal ve ekonomik sorunların ihmale yol açtığı bilinmektedir. Yoksulluğun önlenmesi, sağlık ve eğitim hizmetlerinin yaygınlaştırılması özellikle riskli ailelere sosyal desteklerin sağlanması ihmalin önlenmesine katkıda bulunabilir. Doğum öncesi dönemden başlayarak aile ve bebeğin izlenmesi, risklerin saptanması, bunları ortadan kaldıracak çabaların gösterilmesi ihmalin ortaya çıkmasını engelleyebilir. İkincil koruma ihmale uğrayan bir çocukta ipuçlarının değerlendirilmesi ile tanının olabildiğince erken konması ve tedavi edilmesi

ihmalin sürmesini ve çocuğun daha çok zarar görmesini önleyebilir. Çocuk hasta ile uğraşan hekimler hem birincil hem de ikincil korunma için önemli bir şansa sahiptir. Bu konuda gerekenlerin doğru biçimde yapılması sağlıklı bir toplum oluşturmak için önemli bir adım olacaktır.

Resim 3.1: Çocuk ihmalleri

3.2. Çocuk İstismarı

Çocuğun vücuduna, duygularına, düşüncelerine ve kişiliğine zarar verecek davranışlarda bulunulması, çocuk istismarıdır. Ayrıca çocuklara kötü muamele, çocuk istismarı ve ihmali ile çoğu zaman eş anlam taşır. Dünya Sağlık Örgütü, çocuk istismarını şöyle tanımlar: "Çocuğun sağlığını, fiziksel ve psiko-sosyal gelişimini olumsuz etkileyen, bir yetişkin, toplum ya da devlet tarafından bilerek ya da bilmeyerek uygulanan tüm davranışlar çocuğa kötü muameledir."

Bu istismar ve ihmalin açıklanması konusunda birçok ülke yönetimi kendi yasal tanımlarını yapmıştır; nelerin çocuklara kötü davranma olarak tanımlanacağına kendi yasa ve ceza kanunlarında değinilir. 2 Eylül 1990 tarihinde yürürlüğe giren Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne göre "Ulusal yasalarca reşit sayılmadan önce 18 yaşın altındaki her insan çocuk sayılır." Cinsel istismara maruz kalan çocukların yaşa göre dağılımları incelendiğinde %30'unun 2-5, %40'ının 6-10, %30'unun 11 - 17 yaş grubunda olduğunu görülmektedir. Bir başka deyişle olguların %70'ini küçük yaş grubu oluşturmaktadır. İstismara maruz kalan çocuklarda kız/erkek oranı 3'tür. İstismarcıların %96'sı erkek, %80'i de çocuğun tanıdığı birisidir.

Çocuk istismarının nedenleri şöyle sıralanabilir:

- İstismarın yaşayan çocuğun ailesinin çatışması, mutsuz evliliği ve sözlü bir şiddetin mevcut olması
- Üvey anne ya da baba
- Aile içerisinde eşit karar alma dağılımının olmaması
- Ailenin yaşadığı ekonomik ve ani değişimler etrafında doğan sıkıntılar
- Ailelerin toplumsal organizasyonlara karşı kayıtsız kalması
- Geleneksel aile yapısı ve fiziksel cezalandırmalar

3.2.1. Çocuk İstismarının Türleri

Çocuk istismarının türleri aşağıda açıklanmıştır.

➤ Fiziksel İstismar

Fiziksel istismar çocuğun fiziksel zarar görmesiyle ortaya çıkar. Genelde ebeveyn den zarar gören çocuğun tıbbi yardıma geç başvurulması ve eski yaraların çokluğu ile anlaşılabilir. Fiziksel istismarın yinelenme oranı %20'dir.

Fiziksel istismar, istismarın en iyi tanınan şeklidir ve "bir kaza olmaksızın, fiziksel travma ya da yaralanmalarla sonuçlanan herhangi bir davranış biçimi" olarak tanımlanır. Fiziksel istismar yaralanmaları çimdikleme, ısırma, vurma, tekmeleme, yakma, ağzı kapatarak boğmaya teşebbüs etme, şiddetli bir şekilde sarsma ya da herhangi bir başka şekilde çocuğun bedenine zarar vermektir. Bu yaralanmaların bir kısmı çocuk oyun oynarken kaza ile olmuş olabilir ancak yaraların yeri, yaralanmanın sıklığı fiziksel istismardan şüphelenmeye yönlendirmelidir. Her yıl binlerce çocuğun ebeveynleri ya da yakın akrabaları tarafından fiziksel olarak istismar edildiği tahmin edilmektedir. Bu çocukların arasında ciddi şekilde yaralananlar ve hatta yaşamını yitirenler olduğu söylenmektedir. Fiziksel istismarın yol açtığı duygusal travmanın fiziksel yaralar kadar çabuk iyileşmediği de bilinmektedir. Duygusal zararın etkisi genellikle ergenlikte ya da daha sonra fiziksel olarak istismar edilen pek çok çocuğun istismar eden bir ebeveyn olduğunda ortaya çıkmaktadır.

➤ Fiziksel İstismarın Sonuçları

- Kısa dönemde görülen fiziksel istismarlar: Morluklar, yaralar, kırıklar
- Uzun dönemde görülen fiziksel istismarlar şöyle sıralanabilir:
  - Düşük benlik saygısı: Fiziksel istismara uğrayan çocukların çoğunun düşük ya da zayıf benlik saygısına sahip olduğu gözlemlenmektedir. Bu çocukların çoğu, arkadaşlarıyla sosyal etkinliklere girmeyi reddedebilir ve kendilerine yönelik zarar verici davranışlara götürebilecek çaresizlik ya da umutsuzluk duyguları yaşayabilirler.
  - Saldırgan, yıkıcı ve bazen yasal olmayan davranışlar: Şiddet içeren davranışlar, diğer davranışlar gibi öğrenilmektedir. Aile içi şiddet davranışlarına şahit olan ya da bu davranışlara maruz kalan çocukların problem ya da çatışma çözme davranışları olarak bu yolu benimseme olasılığı çok yüksektir (Tehditler, kendine ve çevresine yönelik saldırgan davranışlar, kesici alet taşıma).
  - Öfke ve intikam duyguları: Başkalarına güvenme ve başkalarını sevme becerisinden yoksun olma ve yeni ilişkilere girmeye korkma, şiddet içeren bir ortamda büyüyen çocuklar yetişkin olduklarında sağlıklı ve yakın ilişkiler kurmada zorluk çekebilir.

- Duygularını ve kendilerini ifade etmekte zorlanabilir, ilişkilerinde gerçekçi olmayan beklentiler içine girebilirler.
- Önyargılar: Yıllarca istismar edilmenin sonucunda güvenin ve şefkatin sağlıklı gelişimi engellenmiş olabilir. Ayrıca uygun problem çözme becerileri gelişemediğinden fiziksel olarak istismar edilen bir çocuğun ileride istismar eden bir eş ya da ebeveyn olma olasılığı çok yüksektir.
  - Çetelere üye olma, riskli ortamlarda bulunma
  - Pasif ya da içe kapanma davranışları: Fiziksel olarak istismara uğrayan çocukların bir kısmı, gereksinimlerini karşılamada ve şiddetle başa çıkmada konusunda pasif ya da içe kapanma davranışlarını benimseyebilirler. Yetişkin olduklarında da bu kurban rolünü benimsemeye devam ederlerse kişiler arası ilişkilerinde ciddi sorunlar yaşayabilirler.

Resim 3.2: Fiziksel istismar

➤ **Cinsel İstismar**

Çocukların cinsel yollarla istismar edilmesidir. İntihar girişimi, okuldan kaçma, asosyal davranış bozuklukları en önemli belirtilerdir. Aile içinde çocuklara ve gençlere yönelik yapılan cinsel istismar toplum tarafından tabu olarak görülmekte ve gizlenmektedir. Açığa çıkarılmayan önemli şiddet türlerinden biridir. Ensest çoğunlukla çocuğa ve gence en yakın en güvenilecek pozisyonda olan baba, büyükbaba, erkek kardeş, ağabey, amca, teyze, hala gibi birinci dereceden yakın akrabalar tarafından yapılmaktadır. Aile dışında yaşanan cinsel istismar ile aile içinde yaşanan ensest arasındaki en büyük fark, birincide aile bireyleri çocuklarını korumak için maddi ve manevi tüm güçlerini birleştirip çocuklarının yanında olduklarını hissettirirken, diğerinde topluma karşı yetişkinin hakları korunarak çocuğun hakları feda edilmekte, yıllarca sorunu aile içinde çocuk ve genç yaşayabilmektedir.

ENSEST: Aileyi oluşturan bireyler tarafından çocuğa ve gence yönelik yapılan her türlü cinsel eylemdir. Aile içinde ensesti yaşayan sorununu açıkladığında istismar edenin sorumlu olması gerektiği noktada genellikle istismara uğrayan ayıplanmakta, yalancılıkla suçlanmakta ve aşağılanmaktadır. Aile içinde ensest ilişkiye maruz kalan çocuk ve gençte ise aşağıdaki duygu ve davranışlar gözlenmektedir:

- Kendini kirlenmiş, bozulmuş, aşağılanmış hissetme
- Kendinde kuşku duyma
- Korku, güvensizlik
- Ne olduğu ve neden kendisine olduğu konusunda karmaşık duygular
- Kızgınlık, düşmanlık ve suçlama duyguları
- İstismar edenden, anne ve babasından olabileceklerden korkma
- Kaygı
- Bazı şeylerden hoşlanmış olması nedeniyle kendinden utanma

Cinsel istismara uğrayan genç yaşadıklarını anlatmaktan kaçınmakta ve ne yapacağını bilemediği için psiko-sosyal ve fiziksel sorunlar yaşamaktadır. Pek çok konuda olduğu gibi topluma ve aile bireylerine sorumluluk düşmektedir.

Aile içi cinsel istismara tanık olduysanız;

- Konuyu en yakın karakola veya Cumhuriyet Savcılıklarına,
- Baranın Kadın ve Çocuk Hakları Komisyonuna,
- SHÇEK Genel Müdürlüğüne bağlı İl Sosyal Hizmetler Müdürlüklerine,
- Kendi çocuğunuz veya bir yakınınızın çocuğu istismara uğradı ise üniversite ve hastanelerdeki Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı Bölümüne başvurabilirsiniz.

Resim 3.3: Cinsel istismar

➤ Duygusal İstismar

Çocuğun psikolojik olarak sözel yolla istismar edilmesidir. Azarlama, hakaret etme, küçümseme, tehdit etme, suçlama, çocuğa küsme, yokmuş gibi davranma, çocukla alay etme duygusal istismarlardan bazılarıdır. İstismar tiplerinden biri tek başına olabileceği gibibirden fazlası aynı çocukta var olabilir. Özellikle duygusal istismar her zaman diğer istismar tipleriyle beraber görülür.

Çocuk istismarının sıklıkla görülen bir başka tipi de duygusal istismardır. Oldukça sık olmakla birlikte fark edilmesinde, tanımlanmasında, anlaşılmasında ve yasal olarak kanıtlanmasında en çok güçlük yaşanan istismar türüdür.

En genel anlamı ile “çocuğun iç görüsünü ya da duygusal bütünlüğünü bozan her türlü eylem ya da eylemsizlik” duygusal istismar kapsamında değerlendirilmektedir. Reddetme, yalnız bırakma, aşırı koruma, bağımlı kılma, aşırı hoşgörü, baskı, aşırı otorite, sevgiden ve uyarandan yoksun bırakma, sürekli eleştiri, aşağılama, tehdit, korkutma, yıldırma, suça yöneltme, suçlama, yok sayma, çocuğun yaşına ve özelliklerine uygun olmayan beklentiler içinde olma, çocukla sürekli alay etme, çocuğun davranışlarıyla uyumsuz ağır cezalandırma ve iz bırakmasa da yüze şiddet uygulama, çocuğu aile içi uyuşmazlıklarda taraf tutmaya zorlama, aile içi şiddete tanık etme, beslenme, giyim, tıbbi gereksinimler, duygusal ihtiyaçlar veya optimal yaşam koşulları için gerekli ilgiyi göstermeme gibi eylemler de “duygusal istismar” olarak tanımlanmaktadır. Duygusal istismar; sözel istismar, fiziksel olmayan ancak çok ağır olan cezalar ya da tehditleri de içerir.

Resim 3.4: Duygusal istismar

Yine araştırma sonuçlarına göre “evden kaçma”, çocuğun yetersiz toplumsallaşmasına yol açan ana-baba davranışlarına karşı antisosyal olarak nitelendirilebilecek bir davranıştır. Çocukların suça itilmesi ile reddeden, ihmal eden, aşırı kısıtlayan, ilgisiz ana-baba davranışları arasında ilişki vardır.

Çocuğa yönelik duygusal istismardan söz ederken öncelikle ana-baba tutumlarının ele alınması gerekmektedir. Ana-babaların çocuklarına karşı tutumları, kendi kişilik özelliklerinden, içinde yetiştikleri sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik koşullardan, eğitim düzeyinden, çocuklarına ait özelliklerden ve içinde buldukları toplumun geleneksel çocuk yetiştirme yöntemlerinden etkilenmektedir.

Yapılan araştırmalar ana-baba tutumlarının 6 farklı şekilde görülebileceğini göstermektedir:

- Bu tutumlardan biri hoşgördür. Çocuk merkezli bu tutumda, ailenin merkezi çocuk olmuştur. Çocuğun hiçbir sorumluluğu yoktur, ilgi içinde boğulmuştur. Çocuk herhangi bir neden yokken hediyeler verilerek ödüllendirilir.
- Bir diğeri ise ilgisiz tutumdur. Çocuklarına karşı çok az ilgi gösteren ailelerin tutumudur. Genelde çocukları tarafından rahatsız edilmek istemezler. Çocukların davranışlarında herhangi bir kısıtlama yoktur.

- Katı, baskıcı tutumda ise aile çocuğa aşırı baskı uygular, çocuk itiraz edince cezalandırılacağını bilir. Bu tip ana-babalar çocukların çabuk büyüüp olgunlaşmasını isterler.
- Diğer bir ana baba tutumu da reddeden ana-baba tutumudur. Ana-baba çocuğa karşı düşmanca bir tavır içindedir. Sık sık çocuğu cezalandırır. Çocuklarının uslanmaz bir yaramaz olduğunu düşünür.
- Koruyucu ana-babalar ise çocuğu her konuda korumak isterler, çocuğun yapabileceği şeyleri bile kendileri yaparak fırsat vermezler.
- Destekleyici ana-babalar ise çocuklarına karşı pozitif tutum sergilerler. Çocuklarını gerektiği zaman desteklerler, çocuklarına bağlı olmakla birlikte onun kölesi olmayan kişilerdir.

Duygusal istismar iki temel özelliği ile diğer istismar türlerinden ayrılmaktadır. Bunlardan en somut olanı fiziksel ve cinsel istismarda olduğu gibi fiziksel bulguların bulunmayışıdır. Ancak yapılan çalışmalar duygusal istismarın tek başına görülebildiği gibi diğer istismar türleri ile birlikte de görülebileceğini göstermektedir. Nitekim cinsel ya da fiziksel istismara uğramış bir çocuğun bunun uzantısı olarak aynı zamanda duygusal istismara da maruz kaldığı görülmektedir. Bunun yanı sıra duygusal istismar çocuğun gelişim dönemleri açısından da farklılıklar göstermektedir. Örneğin bebeklikte ve erken çocukluk dönemindeki aşırı koruyuculuk normal bir davranış biçimi ve bir zorunluluk olarak kabul edilirken aynı tür davranışlar çocukluk ve ergenlik döneminde duygusal istismarı oluşturabilmektedir. Burada önemli olan ebeveynlerin çocukları ile empati kurup kuramadıkları ya da kurdukları empatinin derecesinin saptanabilmesidir.

Burada akla gelen ilk soru hangi tür ebeveyn davranışlarının duygusal istismar kavramı kapsamında ele alınacağıdır. Genel olarak aşağıdaki davranış kalıplarının duygusal istismar kapsamında değerlendirilmesi gerekmektedir.

- Reddetme: Yetişkin bireyin çocuğun ihtiyaçlarını karşılamaması, onu ayrı bir birey olarak kabul etmemesi, o yokmuş gibi davranması, çocuğun olumlu yönlerini ortaya çıkarmak motive etmek için herhangi bir şey yapmaması, yardım taleplerini reddetmesi, çocuğa hiçbir işe yaramıyor duygusu vermesi, evdeki her hatadan onu sorumlu tutarak onu bir tür günah keçisi rolüne soyundurması, fiziksel temastan kaçınma ve ona dokunarak yakınlığını belli etmemesi
- Tek başına bırakmak: Ebeveynin çocuğu toplumsal ilişkilerden ve kendinden uzak tutması, çocuğun bu tip ilişkilere girmesini sağlayacak fırsatlar sağlamaması veya kasıtlı olarak bu tip fırsatları engellemesi, çocuğun yalnız olduğuna inandırılması
- Yıldırma: Ebeveynin sözel veya fiziksel saldırılar ile çocuğu korkutması, tehdit etmesi, gözdağı vererek korku dolu bir ortamda yaşamasına neden olması
- Suça yöneltme: Anti-sosyal davranışlara yöneltilmesi, buna özendirilmesi, çocuğa toplumsal açıdan kötü örnek olunması, kötü örnekler gösterilerek o yola yöneltilmesi ya da çocuğun suç işlemede kullanılması

- Duygusal tepki vermeyi reddetme: Bu tip eylemlerin kökeninde çocuğun sağlıklı olarak hem duygusal hem de sosyal gelişimini sağlayacak tepkilerin verilmemesi bulunmaktadır.
- Aşağılama: Ebeveynin çocuğun küçük düşmesine neden olacak, onurunu zedeleyecek davranışlarda bulunması, çocukta yetersizlik duygusu uyandıracak takma isimlerle çağırma ve bu tip davranışların sistematik olarak uygulanması
- Kendi çıkarına kullanma: Ebeveynin kendi çıkarları için çocuğu kullanmasıdır. Bu tip olaylar özellikle sorunlu evliliklerde çocuğun evlilik güvencesi olarak kullanılması olarak görülür. Bunu yanı sıra çocuğun aile içerisindeki anlaşmazlıklarda taraf tutmaya zorlama da bu kapsamda değerlendirilebilir.
- Vaktinden önce yetişkin rol verme:Çocuktan gerçekçi olmayan yaşına uygun olmayan beklentilerin olması ve bu tip başarıların beklenmesi, yapamayacağı şeyleri başarması için baskı kurulması ile yaş, fiziksel ve duygusal gelişimine uygun olmayan sorumlulukların verilmesidir.

Duygusal istismarın diğer istismar türleri ile en belirgin ortak özelliği ise öğrenilen bir davranış biçimi olması ve kuşaktan kuşağa aktarılarak sürmesidir. Her kuşakta çocukların ruhsal ve fiziksel gelişimlerini engelleyecek çocuk ve ebeveyn ilişkisi olduğu bunun da sosyal öğrenme modelinde olduğu gibi kuşaktan kuşağa aktarıldığı görülmektedir. Nitekim çocukların daha küçük yaşlardayken kendilerini fiziksel ve ruhsal olarak yetersiz hissetmelerine neden olan yetersiz ebeveynlik, çocukların hayatta başarısız olmalarındaki en büyük faktörlerden birisi olarak ortaya çıkmaktadır.

Fiziksel ya da cinsel istismarın olmadığı durumlarda sadece duygusal istismarın varlığının kanıtlanması çok zordur. Ancak duygusal istismarın etkilerinin kalıcı olması olayın üzerinden yıllar geçse bile bunun psikiyatr ve psikologlar tarafından tanımlanabilmesini sağlamaktadır. Duygusal istismarın genellikle fiziksel ve cinsel istismar ya da ihmal ile birlikte görülmesinin yanı sıra sadece duygusal istismar olduğu durumlar da vardır. Genelde bu tür davranışlar “sözel” (Çocuğa sürekli olarak kendisinden nefret edildiği, çirkin olduğu, sevgisiz ve aptal olduğu veya aileye yük olduğu ima edilebilir.) ya da “davranışsal” olarak (çocuğun sürekli olarak dışlanması veya yaptığı şeylerin beğenilmediğinin ya da onaylanmadığının hareketlerle ima edilmesi vb.) görülebilmektedir.

Yapılan çalışmalar duygusal istismarın oluşumunun iki temel nedene bağlı olduğunu göstermektedir. Bunlardan birincisi, kendilerine bakmakla yükümlü kişiler tarafından olumsuz olarak etkilendikleri tutum ve davranışlara maruz kalmaları ve ikincisi ise gereksinim duydukları ilgi, sevgi ve bakımdan mahrum bırakılmalarıdır.

- **Ekonomik İstismar**

Çocuğun gelişimini engelleyici, haklarını ihlal edici işlerde ya da düşük ücretli işlerde iş gücü olarak çalışması ya da çalıştırılması “ekonomik istismar” olarak tanımlanmaktadır. Günümüz toplumlarının en önemli sorunlarından biri de çalışan çocuklar sorunudur.

- **Ekonomik İstismarın Nedenleri ve Sonuçları**

Ekonomik istismarın nedenleri şunlardır:

- Sosyal, ekonomik ve kültürel sorunlar
- Gelir dağılımında adaletsizlik
- Yoksulluğun artışı
- Köyden kente göçler
- Kaçak işçilik
- Çocuk emeğinin ucuz olması
- İşverenin ucuz işgücünü tercih etmesi nedenler arasında yer alır.

Ekonomik istismarın sonuçları şunlardır:

- Çocuklar çocukluklarını yaşayacakları, eğitim görecekları yaşlarda bu haklardan yoksun kalmaktadır.
- Sağlıksız koşullarda çalıştırılmaları nedeniyle sağlık sorunları yaşayabilmektedir.
- Çocukların küçük yaşlarda, uygun olmayan çalışma koşullarına sahip iş yerlerinde çalışmaları gelişimlerini olumsuz yönde etkileyebilmektedir.

3.2.2. Çocuk İstismarını Önleme

Çocuk istismarını önleme yöntemi başlıca üç başlık altında toplanabilir:

- **İlk yöntem**, topluma yönelik geniş çaplı eğitim sağlamaktır. Bu tür aktiviteler gelecekte çocuklarına istismar ve ihmalde bulunacak aileleri değiştirmeye yöneliktir. Bu seviyede halk eğitim aktiviteleri, toplumda aile eğitim sınıfları ve aile destek programları yer alır.
- **İkinci yöntem**, daha önceden çocuklarına karşı istismar ve ihmalde bulunmuş ailelere, genç ailelere, çocuklarının ilgi gereksinimi olan ailelere, çocuk sahibi olan bireylere (annesiz veya babasız) ve düşük gelirli ailelere yöneliktir. İkinci yöntem, aile ve çocuk eğitiminin yüksek riskteki ailelere verilmesini öngörür.
- **Üçüncü yöntem** ise resmî olarak tespit edilmiş ve devamlı bir şekilde çocuklarına karşı şiddet ve ihmal uygulayan ailelere yöneliktir. Bu ailelerin daha önceden yasalar ve mahkemeler doğrultusunda engellenmeleri öngörülmüştür.

Resim 13: Çocuk istismarı

ETKİNLİK

Çevrenizde istismara uğramış çocukları gözlemleyiniz. Davranış farklılıklarını not ediniz. Notlarınızı arkadaşlarınızla paylaşınız.

3.3.Çocuk İhmal Ve İstismarı Durumunda Başvurulacak Kurumlar

3.3.1. İhmal ve İstismar ile İlgili Yasal Düzenlemeler

Tarih boyunca var olan çocuk ihmali ve istismarı, çocukların sağlıklı ve normal gelişimi ve yaşamı açısından tüm dünyada önemli bir tehdit ögesi olarak varlığını sürdürmektedir. İlk olarak 1960'lı yıllarda Amerika ve İngiltere'de konuşulmaya başlanan çocuk ihmali ve istismarı, ilerleyen yıllarda üzerinde durulan ve çalışılan, toplumda açıkça konuşulan bir tartışma konusu olmuştur. Toplumdan topluma değişen çocuğa yaklaşım modellerindeki farklılıklar, çocuk ihmali ve istismarının değişik boyutlarını ortaya koyması açısından önemlidir.

➤ Uluslararası Hukuk Yönünden Düzenlemeler

Çocuk Hakları Sözleşmesi, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 20 Kasım 1989 tarihinde kabul edilmiş, 26 Ocak 1990 tarihinde imzaya açılmış, 2 Eylül 1990 tarihinde de yürürlüğe girmiştir. Türkiye, 14 Eylül 1990 tarihinde 43. ülke olarak bu sözleşmeyi imzalamış ve 9 Aralık 1994 tarihinde 4058 sayılı Yasayla onaylanması uygun bulunmuştur.

Bu sözleşmeye göre 18 yaşını doldurana kadar herkes çocuk kabul edilmektedir.

25.1.1996 tarihinde ise Strazburg'da "Çocuk Haklarının Kullanılmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi" oluşturulmuştur. Bu sözleşmelerle çocuk ihmalinin ve istismarının önlenmesine yönelik ciddi düzenlemeler yapılmıştır.

➤ Ulusal Düzenlemeler

Çocuk ihmaline ve istismarına ilişkin düzenlemeler, hukukumuzda genel olarak Medeni Hukuk ve Ceza Hukuku adı altında incelenebilir.

➤ **Medeni Hukuka İlişkin Düzenlemeler**

Türk Medeni Kanunu ve Ailenin Korunmasına Dair Kanun'da yer alan düzenlemelere uyulmayarak istismar ve ihmâl durumunda kalanları koruyucu kanun özet olarak;

- İstismar eden anne-baba ise “velâyetin kaldırılması”, vâsi ise vâsiliğın iptali,
- İstismar edilen çocuk hakkında “koruma tedbirlerinin” alınması,
- İstismar edenin aynı zamanda “tazminat” sorumluluğú getirilmesidir.

Türk Medeni Kanunu Madde 267'ye göre ana-baba çocuklarını tedip (terbiye, yetiştirme) hakkına sahiptir. Tedip hakkına sahip kişiler (ana-baba, vâsi, koruyucu anne-baba, öğretmen, esnaf) yasa ile tanınan terbiye ve disiplin yetkilerini kullanırken serbest değildir.

Türk Medeni Kanunu 272'ye göre ana ve baba vazifelerini ifa etmedikleri takdirde hâkim, çocuğın himayesi için gerekli tedbirleri almakla mükelleftir.

➤ **Türk Ceza Kanunu'na İlişkin Düzenlemeler**

Bu konudaki düzenlemeler ise Türk Ceza Kanunu, Ceza Muhakemesi Kanunu ve Çocuk Koruma Kanunu'nda yer almaktadır.

- TCK 477 maddesine göre her kim idaresi altında bulunan çocuğú büyütmele yükümlüdür. Okutmak, bakmak, muhafaza etmek veya bir meslek ve sanatı öğretmek için kendisine verilen şahsın üzerinde taşıdığı eğitim hakkını ya da söz dinletmek yetkisini kötüye kullanıp o şahsın sağlığının bozulmasına ve bir tehlikeyle karşılaşmasına sebep olursa 18 aya kadar hapsolünür.

UYGULAMA FAALİYETİ

Çocuk ihmal ve istismarını anlatan broşür hazırlayınız. Hazırladığınız broşürü arkadaşlarınızla sınıfta paylaşınız.

İşlem Basamakları	Öneriler
➤ Çocuk ihmallerini araştırınız.	➤ Farklı kaynaklar kullanınız.
➤ Çocuk istismarını araştırınız.	➤ Çeşitli kaynaklardan ve internetten yararlanınız.
➤ İhmal ve istismarı anlatan resimler hazırlayınız.	➤ Yazı ve resimlerin birbirini desteklediğinden emin olunuz.
➤ Broşür hazırlamak için gerekli malzemeleri hazırlayınız.	➤ Malzeme seçiminde titiz davranınız.
➤ Broşür hazırlayınız.	➤ Broşür hazırlarken dikkatli ve özenli davranınız.
➤ Hazırladığınız broşürü sınıfla paylaşınız.	➤ Broşür hakkında arkadaşlarınızdan görüş alınız.

ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

Aşağıdaki cümlelerin başında boş bırakılan parantezlere, cümlelerde verilen bilgiler doğru ise D, yanlış ise Y yazınız

1. ( ) Çocuğun yetersiz beslenmesi, temizliğinin sağlanmaması tıbbi ihmaldir.
2. ( ) Çocuğun evden kovulması, duygusal ihmale girer.
3. ( ) İhmal nedeniyle çocuklarda büyüme geriliği oluşabilir
4. ( ) Birincil koruma, çocuğun daha fazla zarar görmemesini sağlar.
5. ( ) Üvey anne-baba istismar nedenlerinden biridir.

Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan yerlere doğru sözcükleri yazınız.

6. Çocuk ihmalleri genellikle ....., ... istismarı ile birlikte anılır.
7. Morluklar,yaralar, kırıklar .....,dönemde görülen fiziksel istismarın sonuçlarıdır.
8. Çetelere üye olma, riskli ortamlarda bulunma .....,dönemde görülen fiziksel istismar sonuçlarıdır.
9. İstismar türleri .....grupta toplanır.
10. Aile içi yapılan cinsel eyleme .....ilişki denir.

DEĞERLENDİRME

Cevaplarınızı cevap anahtarıyla karşılaştırınız. Yanlış cevap verdiğiniz ya da cevap verirken tereddüt ettiğiniz sorularla ilgili konuları faaliyete geri dönerek tekrarlayınız. Cevaplarınızın tümü doğru ise “Modül Değerlendirme”ye geçiniz.

MODÜL DEĞERLENDİRME

Çocuk haklarına uygun çocuk dostu ortamı planlayınız.

KONTROL LİSTESİ

Bu faaliyet kapsamında aşağıda listelenen davranışlardan kazandığınız becerileri Evet, kazanamadığınız becerileri Hayır kutucuğuna (X) işareti koyarak kendinizi değerlendiriniz.

Değerlendirme Ölçütleri	Evet	Hayır
1. Çocuk haklarına uygun ortamlar konusunu okudunuz mu?		
2. Hazırlayacağınız çocuk dostu ortamının çocuk haklarına uygunluğunu tespit ettiniz mi?		
3. Örnek planınızda çocuk ihmal ve istismarını önleyecek tedbirler aldınız mı?		
4. Çocuk haklarına uygun çocuk dostu ortamı plandınız mı?		
5. Örnek planı sınıfla paylaştınız mı?		

DEĞERLENDİRME

Değerlendirme sonunda “Hayır” şeklindeki cevaplarınızı bir daha gözden geçiriniz. Kendinizi yeterli görmüyorsanız öğrenme faaliyetini tekrar ediniz. Bütün cevaplarınız ‘Evet’ ise bir sonraki modüle geçmek için öğretmeninize başvurunuz.

CEVAP ANAHTARLARI

ÖĞRENME FAALİYETİ -1'İN CEVAP ANAHTARI

1	Yanlış
2	Doğru
3	Yanlış
4	Doğru
5	Doğru
6	Yanlış
7	Yanlış
8	Doğru
9	Yanlış
10	Doğru

ÖĞRENME FAALİYETİ-2'NİN CEVAP ANAHTARI

1	Doğru
2	Doğru
3	Yanlış
4	Doğru
5	Yanlış
6	çocuk
7	rehber
8	ayrı
9	yerli / çevre dostu
10	kontrol

ÖĞRENME FAALİYETİ-3'ÜN CEVAP ANAHTARI

1	Yanlış
2	Yanlış
3	Doğru
4	Yanlış
5	Doğru
6	Çocuk istismarı
7	Kısa
8	Uzun
9	4
10	Ensest

KAYNAKÇA

- BACANLI Hasan, **Gelişim ve Öğrenme**, Nobel Yayın ve Dağıtım, 4. Baskı, Ankara, 2001.
- BAYHAN Pınar ve İsmihan ARTAN, **Çocuk Gelişimi ve Eğitimi**, Morpa Yayınları (151-194), İstanbul, 2011.
- BAYHAN San. P, İsmihan ARTAN, **Çocuk Gelişimi ve Eğitimi**, Morpa Kültür Yayınları, İstanbul, 2004.
- CEYLAN R., **Fiziksel Gelişim Eğitim Gelişimi**, (Edit: Neriman ARAL, GülenBARAN), Ya-Pa Yayınları (285-304), İstanbul, 2009.
- ÇALIŞANDEMİR F., S. BENCİK ve İsmihan ARTAN, **Çocukların Cinsel Eğitimi: Geçmişten Günümüze Bir Bakış**, Eğitim ve Bilim, 33 (150), 14-27, 2008.
- DEMIREL Özgür, **Öğretme Sanatı**, Pegem Yayıncılık, 3. Baskı. Ankara, 2002.
- YALIN Halil İbrahim, **Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme**, Nobel Yayın Dağıtım, 6. Baskı, Ankara, 2002.
- YAVUZER Haluk, **Çocuk Psikolojisi**, Remzi Kitapevi, 5. Basım, İstanbul, 1990.
- YÖRÜKOĞLU Atalay, **Gençlik Çağı**, Özgür Dağıtım Yayın, 6. Baskı.